

Пасічник І. Д., Гандзілевська Г. Б. Психологічні особливості формування життєвих сценаріїв острозьких письменників-емігрантів. *Вісник Національного університету оборони України*: зб. наук. праць. Київ: НУОУ, 2017. Вип. 1 (48). С. 165–172.

УДК 159.9 (091): 82.09 (477. 81)

Пасічник Ігор Демидович,

доктор психологічних наук,

ректор Національного університету «Острозька академія»,

професор кафедри психології та педагогіки,

E-mail: oa@oa.edu.ua

Гандзілевська Галина Борисівна,

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри психології та педагогіки

Національного університету «Острозька академія»

E-mail: halyna.handzilevska@oa.edu.ua

**Пасічник І. Д., Гандзілевська Г. Б. Психологічні особливості
формування життєвих сценаріїв Острозьких письменників-емігрантів**

Анотація

Стаття присвячена вивченню психологічних особливостей життєвих сценаріїв Острозьких письменників-емігрантів крізь призму формування їхнього життєвого ресурсу. У зв'язку з цим запропоновано теоретико-прогностичну модель життєвого сценарію, який розуміємо як когнітивно-емоційне новоутворення ідентифікації індивіда, що відображається у поведінкових стратегіях внутрішньої моделі власного Я; відповідно здійснено психологічний аналіз метафоричних наративів Острозьких письменників-емігрантів; обґрунтовано роль переконань та духовних цінностей письменників у формуванні їхнього духовного імунітету, що сприяв пристосуванню до труднощів, подоланню складних ситуацій, підвищенні якості їхнього життя

Пасічник І. Д., Гандзілевська Г. Б. Психологічні особливості формування життєвих сценаріїв острожських письменників-емігрантів. *Вісник Національного університету оборони України: зб. наук. праць*. Київ: НУОУ, 2017. Вип. 1 (48). С. 165–172.

та збереженні ідентичності,

Ключові слова: життєвий сценарій, ресурс життєвого сценарію, письменники-емігранти, переконання, життєва позиція, сценарне рішення

Пасичник И. Д., Гандзилевська Г. Б. Психологические особенности формирования жизненных сценариев Острожских писателей-эмигрантов

Аннотация

Статья посвящена изучению психологических особенностей жизненных сценариев Острожских писателей-эмигрантов сквозь призму формирования их жизненного ресурса. В связи с этим предложено теоретико-прогностическую модель жизненного сценария, который понимаем как когнитивно-эмоциональное новообразования идентификации индивида, что отображается в поведенческих стратегиях внутренней модели собственного Я; соответственно осуществлено психологический анализ метафорических нарративов Острожских писателей-эмигрантов; обоснована роль убеждений и духовных ценностей писателей в формировании их духовного иммунитета, который способствовал приспособлению к трудностям, преодолению сложных ситуаций, повышению качества их жизни и сохранению идентичности.

Ключевые слова: жизненный сценарий, ресурс жизненного сценария, писатели-эмигранты, убеждения, жизненная позиция, сценарное решение

Pasichnyk I.H., Handzilevska H.B. Psychological aspects of life scripts formation of Ostroh emigrant writers

The article is dedicated to studying of psychological aspects of the life scripts of Ostrog emigrant writers through the prism of the formation of their vital resource.

Пасічник І. Д., Гандзілевська Г. Б. Психологічні особливості формування життєвих сценаріїв острожських письменників-емігрантів. *Вісник Національного університету оборони України*: зб. наук. праць. Київ: НУОУ, 2017. Вип. 1 (48). С. 165–172.

In this regard, the predictive-theoretical model of the life script is suggested. Also, the life script is understood as a cognitive and emotional neoformation of the individual's identification which appears in the behaviour strategies of the internal model of the individual self. In addition, the life script expresses the individual's view of life. It is the set of beliefs about oneself, the nearest and about the world on the whole. These set of beliefs are essential to the control of the psychological states and behaviour. The model is based on the living role (the set of beliefs about oneself). The living role reflects the life script resource through the value treatment, the adequate representation of the world overall, and the adaptive strategy of behaviour. By dint of the psychological analysis of the metaphorical narrative of the Ostroh emigrant writers, carried out under the life script model, moral and spiritual values are delineated. These values are the basic component of the life resource, and the historical and spiritual environment is the condition of its forming. It is traced, that the high level of the existential resources has given the opportunity for the writers to fulfil their vocation, which we observe in the literary impression management. Besides, the factors and the conditions of the moral and spiritual values formation of their life scripts are described. Furthermore, the role of the set of beliefs and the spiritual values of the writers in preserving of their identity is explained. The developed spiritual immunity of the Ostroh emigrant writers has contributed to coping with struggles, overcoming the difficult situations and has improved the quality of their lives.

Keywords: life script, life script resource, emigrant writers, belief, view of life, script decision

Обґрунтування проблеми. На сьогоднішній день залишається відкритою для вирішення проблема психологічної адаптації особистості до життєвих змін. Особливого значення для її розв'язання набуває вивчення такого феномену, як

Пасічник І. Д., Гандзілевська Г. Б. Психологічні особливості формування життєвих сценаріїв острозьких письменників-емігрантів. *Вісник Національного університету оборони України*: зб. наук. праць. Київ: НУОУ, 2017. Вип. 1 (48). С. 165–172.

життєвий сценарій, основне завдання якого, спрямоване на планування життя та адаптацію індивіда до цього процесу. Життєвий сценарій створює відчуття впевненості, безпеки щодо майбутнього, а тому розуміння його конструктивного і деструктивного потенціалу, який має здатність актуалізовуватися в стресових ситуаціях, може націлити психологів на нові дослідження в напрямку оптимізації життєвого ресурсу особистості. Одним із засобів вивчення цієї проблеми є нарративний аналіз літературних творів українських письменників-емігрантів, які містять інформацію про способи пристосування до складних життєвих ситуацій літературного героя (в тому числі автора). Особливого значення набувають метафоричні наративи (казки, поеми, новели і т.д.) Острозьких письменників-емігрантів, які за допомогою символічного ряду репрезентують не лише життєвий досвід автора, а і певну філософію життя.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що феномен життєвого сценарію, який запропонував Е.Берн [2], вивчається у вимірі співвідношення таких категорій як свобода та необхідність, свідоме та несвідоме, гармонія та дисгармонія, творчість та консерватизм та ін.. Вирішення дискусії щодо пріоритету кожної з них пропонує полімодальний підхід, який і використовують сучасні науковці для вивчення життєвого сценарію (П.Жебелева [9], І.Костіна[11], І.Мізінова[16], та ін.). Так, інтеграція психодинамічного, суб'єктно-діяльнісного, аксіологічного, акмеологічного, особистісно-міфологічного, компетентнісного, нарративного та ін. підходів дає можливість врахувати несвідоме планування життя на ранніх етапах онтогенезу, його свідоме та частково-усвідомлене конструювання в перспективі, що передбачає прогнозування майбутнього та включає відповідальне ставлення до нього. Разом з тим спостерігаємо, що не зважаючи на різноманітні напрямки вивчення життєвого сценарію, який науковці часто

Пасічник І. Д., Гандзілевська Г. Б. Психологічні особливості формування життєвих сценаріїв острожських письменників-емігрантів. *Вісник Національного університету оборони України*: зб. наук. праць. Київ: НУОУ, 2017. Вип. 1 (48). С. 165–172.

трактують як уявлення про майбутнє життя, його несвідомий план, стала модель поведінки особистості, програма розвитку людини, певні способи вирішення життєвих проблем, когнітивне утворення, що визначає здібність до планування та ін., мало вивченим залишається його ресурсна складова. Відповідно до транзактного підходу розгортання життєвого сценарію відображає життєвий шлях. Ресурс останнього науковці трактують, як власні сильні сторони людини та можливості навколишнього світу, доступні їй на певний момент життя (М.Гасюк, О.Гринів[7]). Послугуючись цим дослідженням та визначенням ресурсного потенціалу особистості І.Бринзи, О.Рязанцева [4], психологічної ресурсності О.Штепи [24] та ін., ресурсний потенціал життєвого сценарію розуміємо, як сукупність певних можливостей для існування індивіда у соціумі та його максимальної самореалізації. Для характеристики змістовної наповненості ресурсу варто відзначити дослідження О.Перевозчикової, здійснені під керівництвом Н.Волянчук [20], де наголошується на вагомості розуміння життєвих необхідностей, які ресурси покликані забезпечити. Так, структурні компоненти ресурсного потенціалу життєвого сценарію мають сприяти задоволенню основних життєвих потреб індивіда та його адаптації до життєвих труднощів.

Особливого значення для розширення уявлень про резервний потенціалу особистості має вивчення досвіду письменників-емігрантів, яким вдалось зберегти цілісність своєї ідентичності, зокрема національної. Осмислення праць О.Блинової [3], Л.Орбан-Лембрик [18], Т.Титаренко [23] та ін. сприяють розумінню чинників та умов збереження ідентичності під час процесу адаптації до нового культурного середовища, як кризового періоду особистості, та інтеграції у ньому. Разом з тим спостерігаємо брак психологічних досліджень у розрізі формування адаптаційного ресурсу для розгортання благополучного

Пасічник І. Д., Гандзілевська Г. Б. Психологічні особливості формування життєвих сценаріїв острозьких письменників-емігрантів. *Вісник Національного університету оборони України*: зб. наук. праць. Київ: НУОУ, 2017. Вип. 1 (48). С. 165–172.

життєвого сценарію, зокрема не достатньо вивченою є Острозька літературна еміграція, що і стало *метою* цього дослідження.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до аналізу теоретичного матеріалу, зокрема концепції життєвих сценаріїв транзактних аналітиків, нами було розроблено теоретико-прогностичну модель життєвого сценарію (Рис.1). Життєвий сценарій розуміємо як когнітивно-емоційне новоутворення ідентифікації індивіда, що відображається у поведінкових стратегіях внутрішньої моделі власного Я. Життєвий сценарій виражає також життєву позицію індивіда, що є сукупністю переконань щодо себе, ближніх та світу в цілому, необхідних для регуляції психічних станів і поведінки. Враховуючи те, що до вертикальної структурної будови «образу Я» належать як свідомий, так і несвідомий компоненти, у процесі формування життєвого сценарію вирізняємо два рівні несвідомий та свідомий, який включає частково-усвідомлений.

Пасічник І. Д., Гандзілевська Г. Б. Психологічні особливості формування життєвих сценаріїв острозьких письменників-емігрантів. *Вісник Національного університету оборони України*: зб. наук. праць. Київ: НУОУ, 2017. Вип. 1 (48). С. 165–172.

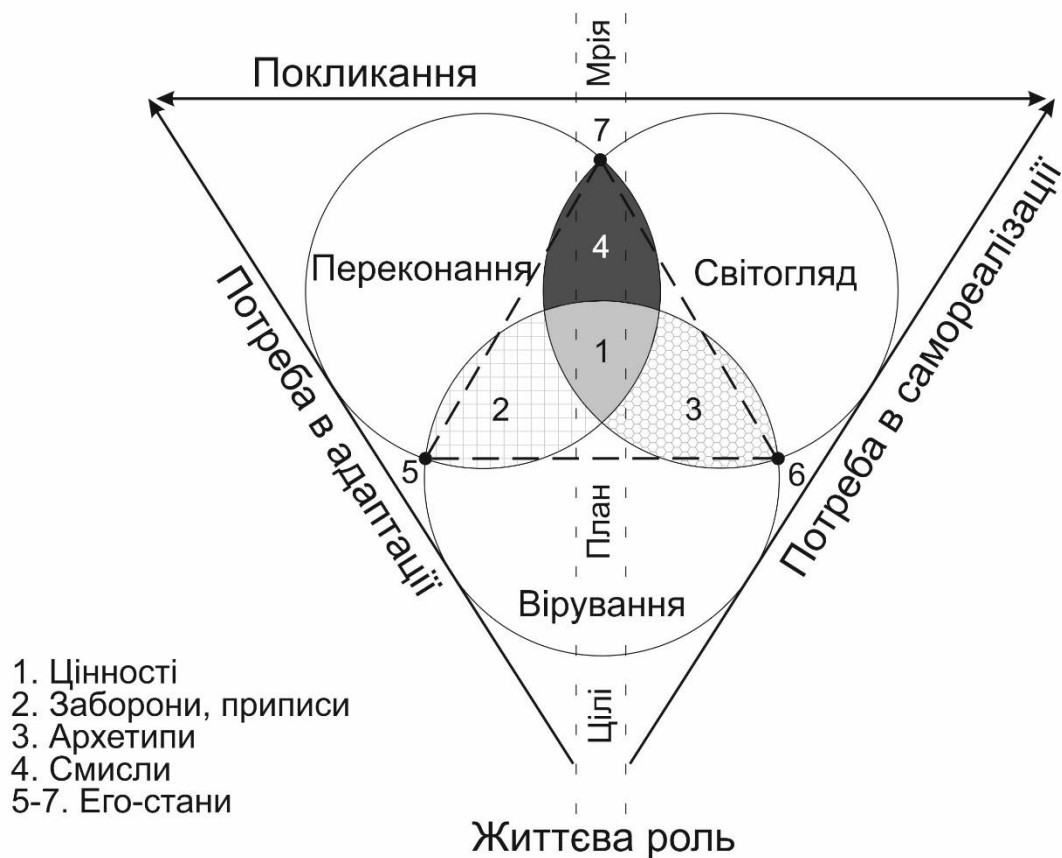

Рис.1. Теоретико-прогностична модель життєвого сценарію

Погоджуємось із тезою Р.Ахмерова[1], який стверджує, що соціальна адаптація є результатом реалізації зовнішньої складової життєвої програми, а самореалізація – внутрішньої. Доповнюємо її розумінням процесу психологічної самореалізації, як заснованого на рефлексії процесу самопізнання, спонукальною силою якого є вибір цілей і шляхів реалізації своєї сутності, самовизначення і прагнення до самопрезентації, що передбачає оцінку на рівні переживання внутрішньої свободи, гармонії і задоволення від досягнення поставленої мети. Відповідно процес формування життєвого сценарію містить такі етапи: самоактуалізація, самовизначення та самопрезентація. Гармонію розгортання життєвого сценарію вбачаємо у задоволенні потреби в соціальній адаптації (зовнішня програма) через

Пасічник І. Д., Гандзілевська Г. Б. Психологічні особливості формування життєвих сценаріїв острозьких письменників-емігрантів. *Вісник Національного університету оборони України*: зб. наук. праць. Київ: НУОУ, 2017. Вип. 1 (48). С. 165–172.

здійснення самореалізації, потяги до якої обумовлює покликання (установка на діяльність, яка приносить задоволення), що і демонструє рисунок 1.

Відповідно до транзактних аналітиків життєвий сценарій структурують сценарні рішення (установки), приписи та заборони батьків, які впливають на їхнє формування. Доповнюємо це бачення архетипами, які є несвідомими зразками поведінки (К.Юнг [25]) та презентують індивіду глибинні цінності. Цінності є центральною складовою життєвого сценарію та забезпечують інтеграцію заборон, приписів та архетипів. Обумовлюють ці складові Его-стани індивіда, де Я-стан Дитини відповідає за творчість, спонтанність, емоції; у Я-стані Батьків послуговуємося ідеями батьків; а Я-стан Дорослого адекватно оцінює реальність і ухвалює рішення [2]. Вагоме значення для гармонійного розвитку індивіда має активування всіх Его-станів у плануванні життя, що уособлює певні цілі, задля реалізації мрії. Сценарні рішення прийняті переважно несвідомо, що дає підстави ототожнити їх з віруваннями. Незалежно від того, раціональні вони чи ні, у момент формування, як і формування переконань (усвідомлених мотивів) та світогляду, вони репрезентують смисли особистості. Останні розглядаємо механізмом ресурсу життєвого сценарію відповідно його рівням: як інтроєктовані смисли цінностей родинного життя, так і як власні смисли. Базова довіра до світу, як прояв життєвої енергії, активізує життєву роль (в першу чергу як соціально нормативний спосіб поведінки людини (Д.Мід [26])); так і інтегральний феномен, що поєднує характерні, сценарні, смислові, архетипічні та ін. типи (П.Горностай[8]). Через ціннісне ставлення до себе, адекватне уявлення про світ вцілому, адаптивні стратегії поведінки життєва роль індивіда відображає ресурс його життєвого сценарію.

Для експлікації та характеристики ресурсного потенціалу життєвого сценарію, виокремлення умов його формування, проаналізуємо окремі аспекти

Пасічник І. Д., Гандзілевська Г. Б. Психологічні особливості формування життєвих сценаріїв острозьких письменників-емігрантів. *Вісник Національного університету оборони України*: зб. наук. праць. Київ: НУОУ, 2017. Вип. 1 (48). С. 165–172.

життя та творчості письменників-емігрантів. Так, у своїх попередніх дослідженнях [6] нами було охарактеризовано особливості формування життєвих сценаріїв представників другої та третьої хвилі еміграції (Д.Нитченка, Л.Богуславець, У.Самчука, О.Лятуринської та ін.). Було прослідковано, що сценарне дитяче рішення (установка) щодо самопрезентації у художній творчості та визначеність у майбутньому професійному сценарію, прийняте у дитинстві майбутніми письменниками, «корелює» з відповідальністю за любов до того, що асоціюється з рідним і близьким, тобто патріотизмом. Патріотизм як цінність стала ресурсом для письменників у збереженні свого покликання, яке вбачаємо у самореалізації на благо Батьківщини. Враховуючи те, що уявлення про життя (життєвий сценарій) є у зв'язку з уявленнями про себе (життєвими ролями), дослідження було спрямоване і на психологічний аналіз наративів, як вербалізованої складовою життєвого сценарію (І.Костіна[11]). Так, наративний аналіз новели О.Лятуринської «Мамурка»[15] допоміг виявити раціональне сценарне рішення, яке стало ресурсом життя авторки: «вижити», «вижити для того, щоб повернутись до дому» (установка на життя). Було простежено, що сенс життя письменниці, обумовили сформовані в дитинстві цінності, орієнтиром яких є прийняття своєї автентичності та відданість своєму покликанню (*Від свого хвостика не втечеш*). Джерелом спраги до життя вбачаємо у безумовній любові до рідного та відповідальності за нього. Підтвердження цієї тези знаходимо і у поетичному творі письменниці «Щастя згублені ключі), де авторка ідентифікуючи себе з Долею, вибирає активну стратегію поведінки життя (спонукальне повідомлення: « *Як згубила, то й шукай!*»). Таким чином, ресурсом патріотично-зорієнтованих життєвих сценаріїв виокремлених персоналіїв письменників є сформована активна громадська позиція, відповідальність за свою Долю та покликання.

Пасічник І. Д., Гандзілевська Г. Б. Психологічні особливості формування життєвих сценаріїв острозьких письменників-емігрантів. *Вісник Національного університету оборони України*: зб. наук. праць. Київ: НУОУ, 2017. Вип. 1 (48). С. 165–172.

Повноцінне життя людини згідно презентованої М.Стехом концепції І.Костецького можливе лише за допомогою постійного «плекання в собі внутрішнього божества, що вільно й без перешкод стикається з божеством зовнішнім» [22, с.17]. У цьому контексті відмітимо персоналії письменників-емігрантів, які походили з міста Острога –Волинських Афін, або мали покликання навчатись в цьому місті чи викладати в Острозькій Академії – осередку духовності. Історична пам'ять цих письменників звертається до часів княжих, що є «глибше козаччини» (Кралюк [12]). Так, популярність сучасній письменниці-емігрантці з м.Острога С.Луцковій принесла її поема «Плач за рожевою птахою» [14] про життя Гальшки Острозької –першої жінки-меценатки вищої освіти в Східній Європі. Здійснений нами психологічний аналіз поеми дозволив виявити ресурс сценарію і самої авторки – усвідомлення свого покликання та місії, який обумовили такі цінності, як любов до людей, рідного краю, розвитку культури й освіти ін.. Так, Гальшка, душа якої «від горя не осліпла», залишає людям заповіт з вірою в Острозьку академію, на розвиток якої заповіла свої кошти (*І буде в Академії світать*).

Повернувшись до аналізу метафоричних наративів О. Лятуринської спостерігаємо, як письменниця репрезентує становлення своєї ідентичності в Острозі за допомогою такого символічного ряду: «архіви», портрети «князів острозьких», «вид гордих воєвод, князів, вельможі», «рукописи», «Біблія», «листи науки», «зжовклий аркуш», «Костянтин, Никифор та Лукаріс»¹. Смісл авторки, який трактуємо у пізнанні та збережнні історичної спадщині (*древніх чар*), визначають її інтенції щодо формування духовного імунітету. Ймовірно, що саме атмосфера історичного міста мала вагоме значення у розвитку та становленні Оксани Лятуринської як письменниці та створила умови для формування ресурсу її життєвого сценарію.

¹ Лятуринська О. З Острозького архіву: Вірш // Волинські дзвони: Краєзн. альм. – 1995. – Вип. 1. – С. 53-54.

Пасічник І. Д., Гандзілевська Г. Б. Психологічні особливості формування життєвих сценаріїв острозьких письменників-емігрантів. *Вісник Національного університету оборони України*: зб. наук. праць. Київ: НУОУ, 2017. Вип. 1 (48). С. 165–172.

Відмітимо, що місто Острог відповідно дослідженням С.Козака [10] на сторінках газети «Українські вісті» (1945-2000) крім О.Лятуринської представлена такими постатями як І.Огієнко, О. Стефанович, А.Павлюк. Психологічний аналіз наративів виокремлених персоналій дозволив виокремити екзистенційні ресурси їхніх життєвих сценаріїв, який обумовили духовно-моральні цінності та потреби цих письменників. Так, цитата Івана Огієнка (митрополита Іларіона), який у 1903 році екстерном склав іспити в Острозькій класичній гімназії, «*Я зрю духовними очима й на кожнім кроці чуда бачу*» [17, с.51] – дає підстави виокремити духовні цінності письменника, як ресурс, що відображає його незламну життєву позицію, його опору (*вони Стіна та Незрушима*) та дозволяє зорієнтуватись у життєвих труднощах (*душею ясно чую*). Тобто прийняття віри як цінності формує смисл користуватись нею як орієнтиром у житті, та як результат – стає вагомим ресурсом розгортання життєвого сценарію.

Разом з тим, варто відзначити і те, що твори острозьких письменників не лише репрезентують чинники формування життєвого ресурсу, а і містять конкретні настанови для його активування. Так, Антін Павлюк, який народився в Гощанському районі та закінчив Острозьку гімназію, у своїй поезії «Батькам» [19] наголошує на активній поведінковій стратегії, ресурсними чинниками якої є батьківська любов (*мамин фартух, слово батька, як дуб*) та задоволення пізнавальної потреби, самопізнання (*дитинча всесвіт сіпало*). Саме це дало можливість у перспективі йому вистояти у випробуваннях життя (*війни і горя суворе виття*). Припис батьків (*жадання і міць неси у світи*), став механізмом покликання, яке автор передає такою тезою: *Аби витив корінням людське горе і радість*. Тобто через поетичне слово автор надає інформаційну підтримку, а отже ділитись власним ресурсом. Поет переконаний, щоб «веселі, нагії, мудрії щирі всі росли ми зеленою лавою» необхідно взяти відповідальність за своє

Пасічник І. Д., Гандзілевська Г. Б. Психологічні особливості формування життєвих сценаріїв острозьких письменників-емігрантів. *Вісник Національного університету оборони України*: зб. наук. праць. Київ: НУОУ, 2017. Вип. 1 (48). С. 165–172.

життя, що підкріплюється волею та бажанням людини (*тільки б кожен брав слово, як в дитинстві привітно і пахуче давали мати й земля*). Так, чинником формування ресурсного потенціалу сценарію А.Павлюка є батьківські приписи, умовою – місце народження.

Конкретні настановлення щодо формування духовного імунітету містять праці Івана Вишенського, якого відносимо до категорії Острозьких письменників-емігрантів у зв'язку із його активною діяльністю, пов'язаною з Острозьким культурно-освітнім осередком. Основою життєвого ресурсу відповідно його праць є «пізнання» та «віра». Покликання письменника вбачаємо у настановленні інших (*Ви ж, брати, хто читатиме цю книгу, користуйтеся і про мене, грішного, пам'ятайте*), що відображає високий рівень сформованості його духовного імунітету. Письменник усамітнюється на Афоні, в одному з монастирів, «щоб досягнути Божого царства», тобто накопичити ресурсом своє життя, та сформувані правила (чинники) його благополучного розгортання, які характеризують предикати (базові дієслова) глави дев'ятої його «Книжки»: *шукати, бажати і знаходити* [5, с. 111]. Саме такі поведінкові стратегії дозволяють задовольнити життєві потреби.

У цьому дослідженні варто зосередити увагу і на нарративному аналізі поезії Олекси Стефановича, вихідця з давнього священницького роду на Волині (у метриці місцем народження є с. Милятин, Острозького району). Відповідно до нарративного аналізу компоненти цілісної особистості виражені як персоніфіковані герої. Так, основним героєм нарративу «Івасик-Орлик» [21, с.56-57] є хлопчик Івасик, який у процесі ініціації (з маленького хлопчика стає козаком) змінює пасивну поведінкову стратегію на активну з тенденцією пошуку допомоги та підтримки. Поезія написана уже на еміграції, що свідчить про наявність ресурсу на момент написання цього твору. Аналіз смислових блоків дозволяє виділити висхідний тип нарративу, відмітити ознаки прогресу

Пасічник І. Д., Гандзілевська Г. Б. Психологічні особливості формування життєвих сценаріїв острожських письменників-емігрантів. *Вісник Національного університету оборони України*: зб. наук. праць. Київ: НУОУ, 2017. Вип. 1 (48). С. 165–172.

щодо розвитку поета. Своєю чергою, це демонструє ресурс життєвого сценарію письменника, зокрема можливості справитись із життєвою проблемою. Наратором виступає батьківська ідентичність (его-стан Батька), що свідчить про намір автора поділитись своїм потенціалом. Його активну позицію підкреслює перевага вживання дієслів, у яких прослідковуємо часову зміну від минулого до майбутнього, та зміну наказової до спонукальної форми. Базові дієслова «*полізь-но та побач*» відображають схильність автора до ризику, вагомість задоволення пізнавальної потреби та перевага раціональних вірувань. Зображені герої, як частини ідентичності поета є позитивними—любляча піклуюча мама; сім'я Орлів, де Орел викрадає (одна із ознак сюжету ініціації) та наказує Орлиці: *сиди та гляди*, в той час як сам має намір знайти поживу—мед для Іванка, тобто емоційний ресурс, як засіб виживання; козаки-рятівники. Загальновідомо, що Орел символізує духовність. Ймовірно інтенцією автора є демонстрація формування своєї духовності, яка трансформує першопочаткові механізми захисту у творче пристосування, яке вбачаємо у зверненні автора за підтримкою. У поезії образ козака на коні є виживальною, здоровою, ресурсною частиною, яка присвоюється автором після прийняття та «зрощування» своєї духовної ідентичності. Кінь козака, як символ інтуїтивної сторони людини, ще раз підкреслює ресурсний потенціал поета. Життєву енергію поета забезпечила сформована в дитинстві базова довіра до світу, підкріплена українським колективним несвідомим, який відображає архетип хліборобського народу (*ішла Івасикова мати снопи в'язати*). За працями О.Кульчицького [13, с.55] цей архетип відхиляє світосприймальні настанови від «агресивної активності в напрямку м'якої, ентузіастично забарвленої контемплативності», що і демонструє подальше життя та творчість поета.

Таким чином, за допомогою аналізу метафоричних наративів острожських письменників-емігрантів, здійсненого згідно теоретико-прогностичної моделі

Пасічник І. Д., Гандзілевська Г. Б. Психологічні особливості формування життєвих сценаріїв острожських письменників-емігрантів. *Вісник Національного університету оборони України*: зб. наук. праць. Київ: НУОУ, 2017. Вип. 1 (48). С. 165–172.

життєвого сценарію, виокремлюємо духовно-моральні цінності як основу життєвого ресурсу, умовою формування яких є історичне, духовне середовище. Високий рівень екзистенційних ресурсів дає можливість реалізувати письменникам своє покликання, яке вбачаємо у літературній самопрезентації. Сформований духовний імунітет письменників сприяє пристосуванню до труднощів, подолання складних ситуацій та підвищує якість життя. У подоланні життєвих криз велике значення, на думку П.Горностая, мають уявлювані ролі, що створюються активно чи пасивною творчістю [8]. Очевидно, що породження творчих продуктів у формі наративів письменниками-емігрантами допомагає їхньому конструктивному пристосуванню до змінених обставин та подоланню життєвих труднощів, що може слугувати прикладом і для сучасних мігрантів. Таким чином, вище презентований наративний аналіз оповідальних текстів може збагатити психологічну теорію і практику. **Перспективу подальших розвідок** вбачаємо у емпіричному вивченні психологічних особливостей життєвих сценаріїв сучасних українських письменників-емігрантів.

Список використаних джерел

1. Ахмеров Р. А. Жизненные программы личности/ Р. Ахмеров // Наука и практика. Диалоги нового века: материалы международной научно-практической конференции. – Ч.1. – Набережные Челны: Изд-во Камского гос. политех. института, 2003. –С. 3-4.
2. Берн Е. Ігри, у які грають люди: світовий бестселер із психології стосунків/ Ерік Берн ; [пер. з англ. Карини Меньшикової] –Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. – 255 с. –Бібліогр.: с. 250-252.
3. Блинова О.Є. Соціально-психологічна адаптація вимушених мігрантів: підходи і проблеми вивчення феномену акультурації / О.Є. Блинова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки. – Херсон: Гельветика, 2016. – Випуск 3. – Том 1. – С.111-117

Пасічник І. Д., Гандзілевська Г. Б. Психологічні особливості формування життєвих сценаріїв острозьких письменників-емігрантів. *Вісник Національного університету оборони України*: зб. наук. праць. Київ: НУОУ, 2017. Вип. 1 (48). С. 165–172.

4. Бринза І. В. До проблеми діагностики екзистенціальних ресурсів особистості / І. Бринза, О. Рязанцева // Проблеми загальної та педагогічної психології. – Т. XII, Ч. 3 / Доступно з www.nbu.gov.ua
5. Вишенський Іван Твори [Текст] / Іван Вишенський; переклад з книжної української мови Валерія Шевчука. – К., 1986. – 247 с.
6. Гандзілевська Г. Б. Ресурс життєвих сценаріїв українських письменників-емігрантів // Українська діаспора: проблеми дослідження: тези доповідей Міжнародної наукової конференції, 27–28 вересня 2016 р., м. Острого / Міністерство освіти і науки України, Національний університет «Острозька академія», Українське історичне товариство. Острого, 2016. С.262-264
7. Гасюк М. Б. Стратегії реалізації життєвого шляху особистості в ранній дорослості / Мирослава Гасюк, Оксана Гринів // Актуальні проблеми психології: Психологія особистості : Психологічна допомога особистості / за ред. С. Д. Максименка ; Ін-т психології імені Г. С. Костюка АПН України. – К., 2013. –Т. 11, вип. 7. – С. 207–214.
8. Горностай П. Личность и роль: Ролевой подход в социальной психологии личности : [монография] / П. П. Горностай. – К. : Интерпресс ЛТД, 2007. – 311 с.
9. Жебелева П. Життєвий сценарій особистості: сутність та основні психологічні підходи / П. В. Жебелева // Вісник післядипломної освіти. - 2013. - Вип. 9(2). - С. 126-134.
10. Козак С. Волинська літературна еміграція на сторінках газети «Українські вісті» (1945—2000) / Сергій.Козак // Вісник Книжкової палати. –2011. - № 12. - С. 30-34.
11. Костіна Т. О. Наративна складова життєвого сценарію особистості / Т. О. Костіна // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. – 2013. Вип. 13. С. 163–169.
12. Кралюк П. Пропаща сила, або загадковий співець таємничої Волині / П.Кралюк// Стефанович Олекса Коронатович. Похитнулися міри і виміри. Твори [упорядник Інна Нагорна]. –Рівне: Видавництво «Азалія», Острого: Видавництво Національний університет «Острозька академія», 2009. –С.46-53
13. Кульчицький О. Світовідчуження українця / О. Кульчицький // Українська душа. – К. : МП «Фенікс», 1992. – С. 48–65.
14. Луцкова С. Плач за рожевою птахою / Світлана Луцкова // Дивне коло : поезія / Світлана Луцкова. – Рівне: Вид-во «Азалія» Рівненської організації Спілки письменників України, 1999. – С. 61–70.
15. Лятуринська О. Зібрані твори./ О.Лятуринська // Торонто: Видання Організації Українок Канади, 1983. – 813 с.

Пасічник І. Д., Гандзілевська Г. Б. Психологічні особливості формування життєвих сценаріїв острозьких письменників-емігрантів. *Вісник Національного університету оборони України*: зб. наук. праць. Київ: НУОУ, 2017. Вип. 1 (48). С. 165–172.

16. Мизинова И. Жизненный сценарий личности: основные подходы к рассмотрению [Электронный ресурс]// Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/zhiznennyu-stsenariy-lichnosti-osnovnye-podhody-k-rassmotreniyu>
17. Митрополит Іларіон (Огієнко І.) Твою тільки луку ці руки косили. Твори / Митрополит Іларіон [упорядкування Інни Нагорної]. – Рівне, 2013. – 64с.
18. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологічні засади спілкування : [Монографія] / Л. Е. Орбан-Лембрик, Ю. Подгурецькі. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2008. – 416 с.
19. Павлюк А. Життя/ Антін Павлюк[наклад Петра Гладуна] –Прага,1925 – С.21
20. Перевозчикова О. Феноменологічний аналіз ресурсів особистості /О. Перевозчикова // Режим доступу: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/stud_almanah/41.pdf
21. Стефанович О. Возлюби її до крові /Олекса Стефанович//Рівне, «Азалія», 2003 –140с.
22. Стех М. коментарі до книги І.Костецького «Тобі належить цілий світ. Вибрані твори» / Марко Роберт Стех // К: Критика, 2005 –525с.
23. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності / Т. М. Титаренко. – К. : Либідь, 2003. – 367 с.
24. Штепа О. С. Психологічна ресурсність у структурі суб'єктності особистості / О. С. Штепа // Проблеми сучасної психології. –2015. –Вип. 27. –С. 661-675 – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pspl_2015_27_57
25. Юнг К.Г. Архетип и символ / К.Г. Юнг. – Москва : Ренессанс, 1991. – 300с.
26. Mead G. H. Mind, self, and society. From the standpoint of a social behaviorist / G. H. Mead. – Chic.: Univ. Press, 1946. – 401p

References

1. Akhmerov, R. A. (2003) Zhyznenные programmy lychnosty [Life programs of personality]. Nauka y praktyka. Dyalohy novoho veka: materyaly mezhdunarodnoi nauchno-praktycheskoi konferentsyy – Science and practice. Dialogues of the new century: materials of the international scientific and practical conference, Ch.1., S. 3-4[in Russian].

2. Bern E.(2016) Ihry, u yaki hraiut liudy: svitovyi bestseler iz psykholohii stosunkiv[Games People Play: World bestseller in psychology relations]. Kharkiv : Knyzhkovyi Klub «Klub Simeinoho Dozvillia».

Пасічник І. Д., Гандзілевська Г. Б. Психологічні особливості формування життєвих сценаріїв острозьких письменників-емігрантів. *Вісник Національного університету оборони України*: зб. наук. праць. Київ: НУОУ, 2017. Вип. 1 (48). С. 165–172.

3. Blynova O. Ie. (2016) Sotsialno-psykholohichna adaptatsiia vymushenykh mihrantiv: pidkhody i problemy vyvchennia fenomenu akulturatsii [Psychosocial adaptation of forced migrants: approaches and problems of studying the phenomenon of acculturation]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu – Seriia: Psykholohichni nauky. – Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Psychological Science, Vypusk 3. – Tom 1. – S.111-117.*

4. Brynza I. V. O. Riazantseva Do problemy diahnostryky ekzysyentsialnykh resursiv osobystosti [The problem of diagnosing personality existential resources]. *Problemy zahalnoi ta pedahohichnoi psykholohii – Problems of general and educational psychology, T. KhII, Ch. 3 / Dostupno z www.nbuv.gov.ua.*

5. Vyshenskyi Ivan Tvory [Tekst] (1986) [Writings]. K.

6. Handzilevska H. B. (2016) Resurs zhyttievnykh stsenariiv ukrainskykh pismennykiv-emihrantiv [Resource life scenarios Ukrainian expatriate writers]. *Ukrainska diaspora: problemy doslidzhennia: tezy dopovidei Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii, 27–28 veresnia 2016r. – Ukrainian diaspora: problems of study: Abstracts of International Conference, 27-28 September 2016, m. Ostrog, S.262-264*

7. Hasiuk M. Hryniv O/ (2013) Stratehii realizatsii zhyttievoho shliakhu osobystosti v rannii doroslости [Strategy implementation way of life of the individual in early adulthood]. *Aktualni problemy psykholohii: Psykholohiia osobystosti: Psykholohichna dopomoha osobystosti – Current Affairs Psychology: Personality Psychology, Psychological help individual, T. 11, vyp. 7. S. 207–214.*

8. Hornostai P. (2007) Lychnost y rol: Rolevoi podkhod v sotsyalnoi psykholohyy lychnosy [Personality and role: Role approach in social psychology]. K.: Ynterpress LTD [in Russian].

9. Zhebelieva P. (2013) Zhyttievi stsenarii osobystosti: sutnist ta osnovni psykholohichni pidkhody [Individual life scenario: the nature and basic psychological approaches]. *Visnyk pisliadyplomnoi osvity. – Journal of Postgraduate Education, Vyp. 9(2), S. 126-134.*

10. Kozak S. (2011) Volynska literaturna emihratsiia na storinkakh hazety «Ukrainski visti» (1945—2000) [Volyn literary emigration in the newspaper "Ukrainian news" (1945-2000)]. *Visnyk Knyzhkovoï palaty – Bulletin of the Book Chamber, № 12, S. 30-34.*

11. Kostina T. O. (2013) Naratyvna skladova zhyttievoho stsenariiu osobystosti [Narrative part of the individual life script]. *Mizhnarodnyi naukovyi forum: sotsiologiia, psykholohiia, pedahohika, menedzhment – International Scientific Forum: sociology, psychology, education, and management, Vyp. 13, S. 163–169.*

12. Kraliuk P. (2009) Propashcha syla, abo zahadkovyi spivets taiemnychoi Volyni [Lost power or mysterious enigmatic singer Volyn]. *Stefanovych Oleksa Koronativych. Pokhytnulysia miry i vymiry. Tvory – Stefanovic Alex Koronativych. Shaken measures and vymiry. Tvory – Rivne: Vydavnytstvo «Azaliia», Ostroh: Vydavnytstvo Natsionalnyi universytet «Ostrozka akademiia», S.46-53*

Пасічник І. Д., Гандзілевська Г. Б. Психологічні особливості формування життєвих сценаріїв острозьких письменників-емігрантів. *Вісник Національного університету оборони України*: зб. наук. праць. Київ: НУОУ, 2017. Вип. 1 (48). С. 165–172.

13. Kulchytskyi O. (1992) Svitovidchuvannia ukrainsia [Ukrainian attitude]. *Ukrainska dusha. – Ukrainian soul*, К. : МР «Feniks» – S. 48–65.

14. Lutskova S. (1999) Plach za rozhevoiu ptakhoiu [Lament for a bird pink]. *Dyvne kolo : poeziia. – Strange Circle: Poetry* – Rivne: Vyd-vo «Azaliia» Rivnenskoï orhanizatsii Spilky pysmennykiv Ukrainy, S. 61–70.

15. Liaturynska O. (1983) Zibrani tvory [Collected works]. Toronto: Vydannia Orhanizatsii Ukrainok Kanady.

16. Myzynova Y. Zhyznennyi stsenaryi lychnosti: osnovnye podkhody k rassmotreniyu [Life Scenario of Personality: Basic Approaches to Consideration] [Электронный ресурс]. Rezhym dostupa : <http://cyberleninka.ru/article/n/zhiznennyi-stsenariy-lichnosti-osnovnye-podhody-k-rassmotreniyu> [in Russian]

17. Mytropolyt Illarion (Ohienko I.) (2013) Tvoiu tilky luku tsi ruky kosyly. Tvory [Your bow only these hands mowed. Writings]. Rivne.

18. Orban-Lembryk L. , Podhuretski Iu. (2008) Psykholohichni zasady spilkuvannia [Psychological principles of communication]. Ivano-Frankivsk : Nova Zoria.

19. Pavliuk A. (1925) Zhyttia [Life]. Praha.

20. Perevozchikova O. Fenomenolohichni analiz resursiv osobystosti [The phenomenological analysis of individual resources]. Rezhym dostupu: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/stud_almanah/41.pdf

21. Stefanovych O. (2003) Vozliuby yii do krovy [Love her the blood]. Rivne, «Azaliia».

22. Stekh M. (2005) komentari do knyhy I. Kostetskoho «Tobi nalezhyt tsilyi svit. Vybrani tvory» [You have to the whole world. Selected works]. К: Krytyka

23. Tytarenko T. M. (2003) Zhyttievyi svit osobystosti: u mezhakh i za mezhamy budennosti [Life world personality: inside and outside the ordinary]. К. : Lybid.

24. Shtepa O. S. (2015) Psykholohichna resursnist u strukturi subiektnosti osobystosti [Psychological resourcefulness in the structure of subjectness of personality] / O. S. Shtepa // *Problemy suchasnoi psykholohii – Problems of Modern Psychology*, Vyp. 27. – S. 661-675 – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pspl_2015_27_57

25. Iunh K.H. (1991) Arkhetyp y symvol []. Moskva : Rennans [in Russian].

26. Mead G. H. (1946) *Mind, self, and society. From the standpoint of a social behaviorist* Chic [Mind, self, and society. From the standpoint of a social behaviorist Chic]. Univ. Press.